

Slovenska skladnja: stavčna dopolnila

(16. 5. 2017) 69 + 11 = 79

Stavek se lahko nahaja tudi znotraj drugega stavka – tak stavek imenujemo odvisni ali podrejeni stavek. Odvisni stavki so oziralni, prislovni, stavčna dopolnila ... Ogleдали si bomo nekaj podvrst odvisnih stavkov, predvsem **stavčna dopolnila**, ki so seveda raznovrstna, predvsem kar se tiče njihove notranje zgradbe.

Dopolnilo je tisti stavek, ki stoji na mestu predmeta ali osebk. Tako kot Samostalniška zveza tudi celoten stavek lahko dobi udeležensko vlogo. Po celotnem stavku se vprašamo z vprašalnico *kaj*. Na nek način so podobni tudi prosti oziralni stavki, vendar gre tam očitno za oziralni stavek z neizraženim samostalnikom (o vsem tem več v razdelku o samostalniški zvezi).

- (1) *Kaj trdi Janez?*   *Janez trdi, da je on popravil bicikel.*
(2) *Kaj te moti?*   *Da bo Janez odšel na dopust, me zelo moti.*
(3) *Čemu ne verjameš?*   *(Temu), da bi Janez rad šel na dopust, ne verjamem.*

Stavek se kot skladenjska enota zdi primerljiv s samostalniško zvezo, saj se lahko pojavlja skoraj v vseh stavčnih členih, kjer dobimo samostalniško zvezo. Zgoraj sta navedena primera, kjer je podredni stavek na mestu predmeta, (1), in na mestu osebk, (2). Primer (3), kjer se podredni stavek nahaja na mestu indirektnega predmeta, ni popolnoma jasen, saj lahko po predmetu verjetja vprašamo tudi s 'Česa ne verjameš?'

Podredne stavke najdemo tudi kot dopolnilo samostalnikov oz. samostalniških besed.

- (4) *Trditev, da je Janez popravil bicikel, je edina resnična.*
(5) *To, da bo Janez odšel na dopust, me zelo moti.*

To, da so podredni stavki primerljivi samostalniškim besednim zvezam, seveda ne pomeni, da so stavki in samostalniške besedne zveze tudi kategorialno enake, torej, da so oboji ali stavki ali samostalniške zveze. Za takšen zaključek bi morali uporabiti vezniške teste, ki smo jih v prejšnjem poglavju uporabili za dokazovanje, da so vsi prislovi v vlogi prislovnih določil očitno predložne zveze. V primeru podrednih stavkov bi sicer lahko rekli, da zaradi obstoja primerov (2) in (5) lahko sklepamo, da so podredni stavki kategorialno samostalniške zveze z neslišnim jedrom, ki ima ob sebi stavčno dopolnilo. Kakor vidimo v primerih (6), je skoraj ob vsak podredni stavek mogoče vključiti kako samostalniško besedo, ki je seveda jedro projekcije, ki vključuje podredni stavek.

- (6) a. *Janez trdi (to), da je on popravil bicikel.*
b. *Peter misli (to), da bi bilo bolje ostati doma.*
c. *Micka je rekla (to), da so Japonci čudni tipi.*
č. *Metka je povedala (to), da so češnje boljše za pojedat kot za gledat.*

Ker takšno dodajanje kazalnega zaimka ni mogoče znotraj samostalniške zveze, (7), se pravi v primerih, ko je podredni stavek dopolnilo samostalnika, se zdi precej enostavno zaključiti, da so morda kar vsi podredni stavki vedno le dopolnila neke samostalniške besede in da so dopolnila glagolov vedno le samostalniške besedne zveze. Tega kljub vsemu ne bomo trdili.

- (7) a. *Trditev (*to/ta), da je Janez popravil bicikel, je edina resnična.*
b. *Janez je mnenja (*to/tega), da je boljše voziti bicikel kot ubogati šefa.*
c. *Obžaloval je dejstvo (*to), da ni smel razmišljati s svojo glavo.*

Z nekaj preprostimi testi hitro vidimo, da vezniški testi ne potrjujejo takšnih zaključkov (vsaj

ne s prav veliko mero gotovosti). V primeru (8)b imamo še dodatno težavo, saj ni jasno niti kakšno ujemanje bi uporabili na glagolu (če v osebek povežemo dva podredna stavka, bo ujemanje še vedno v srednjem spolu ednine ... podobno kot ne vemo kakšno ujemanje uporabiti v primeru *Nekaj čaja in obesek je ostal / je ostalo / *sta ostala / so ostali na polici*.

- (8) a. ?**Janez je povedal, da se je šefu malo sfzlalo, in eno veselo zgodbico.*
b. **Da bo poletje zelo mokro, in njegova zadnja trditev me je presenetila.*

Takšne povedi postanejo skoraj popolnoma sprejemljive, če uporabimo veznik *in pa*, (9), oz. če namesto golih podrednih stavkov uporabimo različice s samostalniško besedo, (10).

- (9) a. *Janez je povedal en dober vic in pa, da se je našemu šefu sfzlalo.*
b. *Njegova zadnja trditev in pa da bo poletje zelo mokro, me je presenetilo.*
(10) a. *Janez je povedal en dober vic in (pa) to, da se je našemu šefu sfzlalo.*
b. *Njegova zadnja trditev in to, da bo poletje zelo mokro, me je presenetilo.*
c. *Peter je razlagal neko zgodbico in (pa) to, da je njegov šef čuden.*

Ostali bomo pri zgornji trditvi, da nekateri glagoli očitno lahko vzamejo za svoje dopolnilo poleg samostalniške besedne zveze tudi celoten stavek. Kot bomo videli kasneje (v poglavju o vprašalnem premiku) se zdi tak zaključek pravilen tudi na podlagi tam obravnavane razlike med stavčnimi dopolnili glagola in stavčnimi dopolnili samostalnika.

Podredni stavek s časovno morfologijo (določniški stavek)

- (11) *Kekec pravi, [da je Bedanec ujel Rožleta].*
(12) *Mojca misli, [da je z Rožletom nekaj narobe].*

Ko stavki s časovno morfologijo nastopajo na mestu osebka je glagolsko ujemanje nezaznamovano, torej tretja oseba ednine srednjega spola. Da je to res primer nezaznamovanega ujemanja, ne pa ujemanje z neslišnim samostalniškim elementom, je razvidno iz razlike med (14) in (15).

- (13) *[Da je Kekec pravi junak], je bilo dobro znano vsem njegovim sosedom.*
(14) *[Da je Kosobrin malo čuden], je odmevalo po okoliških vaseh.*
(15) a. *Da je Kekec doma in da je Mojca pri Rožletu, je bilo za Bedanca preveč.*
b. ??*Trditev, da je Kekec doma, in trditev, da je Mojca pri Rožletu, sta bili za Bedanca že preveč.*
(16) a. **Da je Kekec doma in da je Mojca pri Rožletu, sta bili za Bedanca preveč.*
b. ?**Trditev, da je Kekec doma, in trditev, da je Mojca pri Rožletu, je bila za Bedanca že preveč.*

Roko na srce, ne (14b) ne (15b) nista povsem običajna stavka. Najobičajnejše bi bilo reči nekaj na temo *Trditvi, da je Kekec doma in da je Mojca pri Rožletu, sta bili za Bedanca preveč*. A če primerjamo oba primera med sabo se zdi (14b) vsekakor boljši. Ujemanje v dvojini je torej možno le če imamo stavčna dopolnila, ki so dodana izraženim samostalnikom. (Lahko dodamo, da bi ujemanje v tretjem spolu ednine še vedno lahko razlagali kot ujemanje z neizrečenim *to*, ki sproža ravno tako ujemanje in podobno kot goli podredni stavki v

sestavljenem osebku ne zahteva ujemanja v dvojini. Vendar to pove nekaj tudi o lastnostih kazalnih zaimkov, ki očitno niso povsem primerljivi z drugimi samostalniškimi besedami, saj pri drugih velja, da se seštevajo podobno kot samostalniki (izjema so seveda vsi tisti števniki, ki že sami po sebi zahtevajo ujemanje v srednjem spolu ednine)).

Nedoločniški polstavek

- (17) *Kosobrin je hotel [oditi že včeraj]*
- (18) *Kekec je sklenil [Pehto prositi za nasvet]*
- (19) *Mojca je Rožletu ukazala [zapreti polkna].*

Tu se lahko vprašamo, ali je to res stavek? Nima osebka, nima časovne morfologije ... Ker je tudi znotraj nedoločniškega polstavka glagol, ki seveda mora spoštovati udeležensko načelo, o obstoju vršilca ni dvoma. Na drugi strani je očitno, da glagol nima časovne morfologije in da v nedoločniški polstavek ne moremo vtakniti osebka v imenovalniku (ujemanja pa tako ali tako ne bi bilo). Vršilca torej imamo, vendar ker nimamo časovne morfologije (iz česar lahko sklepamo tudi, da nimamo časovne zveze – prim. Wurmbrandt 2007), lahko sklepamo, da vršilec ne bo prejel sklona, zaradi česar ne sme biti fonetično izražen (iz prejšnjih poglavij: sklonsko sito pravi, da je nemogoče imeti fonetično obliko brez sklona). Rekli bomo, da udeležensko vlogo pobere neslišni zaimek PRO. PRO za razliko od zaimka *pro*, ki je samo neslišna različica osebnih zaimkov, ne potrebuje sklona (oz. prejme t.i. ničti sklon). PRO se pojavlja le v stavkih, ki nimajo možnosti podeljevanja sklona, torej nedoločniških polstavkih, malih stavkih itd. Za PRO nadalje velja, da mora biti nadzorovan (Control) s strani nekega argumenta nadrednega stavka – nadzorovalca. (Več o teoriji nadzora si lahko preberete v Davies in Dubinsky 2004.)

Za hec (oz. vajo) lahko sestavimo stavek, ki bo dokazoval drugače, da namreč PRO v slovenščini ima sklon. V spodnjem stavku je povedkov prilastek, ki je vezan na „osebek“ nedoločniškega polstavka, v imenovalniku. Ker se povedkov prilastek vedno ujema z nosilnikom v spolu, sklonu in številu, se lahko vprašamo, ali ima neslišni PRO v slovenščini imenovalniški sklon? Druga možnost: imenovalniški sklon je nezaznamovan – sklon je podeljen pridevniški zvezi, ker PZ nujno potrebuje nek sklon. (prim. Marušič, Marvin in Žaucer 2002)

- (20) *Bedanec je pijan sklenil [oditi z žura šele trezen.]*
Peter je Mojci svetoval [priti domov trezna.]

Tudi nedoločniški polstavki se lahko pojavljajo na mestu osebka. Tudi v tem primeru je glagolsko ujemanje v nezaznamovani vrednosti tretje osebe ednine srednjega spola.

- (21) *[Hoditi po progī] je smrtno nevarno.*
- (22) *[Nagniti se ven] je nevarno.*
- (23) *[Sedeti za računalnikom po več ur na dan] je lahko škodljivo.*

Pravi stavčni nedoločniški polstavki so drugačni od modalnih, faznih, namenilniških itd. polstavkov. Najočitnejša razlika je časovna odvisnost modalnih, faznih in namenilniških polstavkov. Medtem ko imajo »stavčni« nedoločniški polstavki lahko časovno prislovno določilo, ki označuje drugačen čas, kot ga najdemo v glavnem stavku, morajo imeti fazni in namenilniški polstavki vedno enak čas.

- (24) Vid je včeraj sklenil danes oditi v službo.
- (25) *Vid je včeraj začel danes hoditi v službo.
- (26) *Vid je včeraj šel danes kupit kruh.

Kakor smo videli v prejšnjem razdelku, se za fazne in modalne glagole predvideva, da so dejansko jedra funkcionalnih projekcij nad osrednjim glagolskim jedrom, ki je v njihovem primeru glagol v nedoločniku. Povedi z modalnim glagolom in leksikalnim glagolom v nedoločniku so tako (vsaj po tej analizi) v bistvu enostavčne.

- **Stavčna dopolnila samostalnika**

Podobno kot glagoli imajo stavčna dopolnila lahko tudi samostalniki. Obstajajo analize, ki trdijo, da so vsa stavčna dopolnila glagolom, dejansko dopolnila samostalnikom, ki so v običajni predmetni poziciji. Na ta način si olajšamo analizo stavčnih dopolnil, saj bo glagolsko dopolnilo vedno samostalniška zveza. Vendar pa ima tudi ta analiza kar nekaj težav, zato se ji ne bomo posebej posvečali.

(27) *Povedal ji je (laž), da je Meta doma iz Fobce.*

(strukturno primerljivo z '*zlagal se ji je, da je Meta doma iz Fobce*')

a. *Obžaloval je dejstvo, da so vse vrane črne.*

b. *Trdil je, da so vsi profesorji leni.*

c. *Njegova trditev, da so vsi profesorji leni, je bila zgrajena na slabih temeljih.*

Tudi nedoločniški polstavek je lahko dopolnilo samostalnika, kot naprimer v naslednjih primerih.

(28) Imam dolžnost skočiti po vodo.

1. *Imam dolžnost za skočit po vodo.

2. Nimam dolžnosti skočiti po vodo.

(29) Imam možnost nekaj kupiti še kar poceni.

1. ??Imam možnost za nekaj kupit.

2. Ni bilo možnosti kupiti še kaj drugega.

(30) Peter ima očitno čas gledati stripe.

1. Peter ima očitno čas za gledanje stripov.

2. Ni bilo časa gledati stripe.

Zgradba do glagolske/samostalniške zveze je zelo verjetno popolnoma primerljiva. Razlike nastopijo pri višjih stavčnih projekcijah. Podobnost med samostalniško zvezo in stavkom smo opazovali tudi pri navezovanju. Samostalniško dopolnilo je imelo enake lastnosti kot glagolski predmet, tj. povratno svojilni in povratno osebni zamiki so bili navezani na osebek samostalniške zveze.

Ponovno se lahko vprašamo, ali gre morda pri stavčnih in samostalniških dopolnilih glagolu za besednozvezno enakovredno kategorijo. Primeri sicer niso vsi enako običajni, vendar brez težav najdemo povedi, kjer je predmetna samostalniška zveza v vezniški zvezi s stavčnim dopolnilom. (31) ni popolnoma brez madeža, a se še vedno zdi približno sprejemljiv. Kakor je razloženo zgoraj, je to morda posledica izbire veznika.

(31) *Rad je razlagal Marxov kapital in pa, da kljub vsemu ni pravi komunist.*

Tu bi lahko obstajala razlika med dejstvenimi (faktivnimi) in nedejstvenimi (nefaktivnimi) glagoli (Stavčna dopolnila dejstvenih glagolov morajo biti nujno resnična, medtem ko so dopolnila nedejstvenim glagolom lahko tudi neresnična). Obstajajo tudi glagolih, katerih dopolnila so nujno neresnična (recimo lagati – #Peter se je zlagal, da je Boris Pahor iz Trsta.).

❖ Kiparsky in Kiparsky (1968) pravita, da je dopolnilo faktivnemu glagolu vedno samostalniška zveza ...

❖ Primer faktivnega glagola je *obžalovati*. Stavčno dopolnilo glagola *obžalovati* je nujno resnično, sicer je zdi stavek čuden oz. nesprejemljiv. Primerjaj stavka (32-33) s stavkoma (34-35).

- (32) #Obžalujem, da bil Janez Drnovšek že drugič izvoljen za predsednika.
 (33) #Obžalujem, da je Tito leta 1984 otvoril Olimpijske igre v Planici.
 (34) Peter je mislil/verjel, da je bil Janez Drnovšek še drugič izvoljen za predsednika (četudi sploh ni kandidiral).
 (35) Peter je rekel, da je Tito leta 1984 otvoril Olimpijske igre v Planici.

a. Pričakovali bi, da bi bilo z veznikom možno združiti le dopolnila faktivnih glagolov, ki naj bi bila itak v vsakem primeru samostalniške zveze. Vendar se zdita tudi (35) in (36) sprejemljiva.

- (36) Obžaloval je, da je dan prej v afektu zažgal svojo hišo in pa dejstvo, da nima denarja za njeno obnovo.
 (37) Razmišljal je o pobegu od doma in pa, da mora čimprej začeti hujšati.
 (38) Zamislil si je celoten pobeg in kaj vse bi moral za kaj takega imeti.

Razlika med stavki s časovno morfologijo in nedoločniškimi polstavki (po Marušič 2008)

- a. Razlika v glagolu, kakor razkriva že njihovo ime:
 1. nedoločniški polstavki imajo glagol v nedoločniku
 2. stavki s časovno morfologijo imajo glagol s časovno morfologijo, ki se ujema z osebkom taistega stavka.

b. stavki s časovno morfologijo imajo vedno veznik – *da, če* (ali oziralne veznike *ki, kar ...*)

- i. nimajo ga le, če je med stavkoma vprašalnica = k-beseda
 ii. ali pa besedica *naj*, ki je tudi nekakšen veznik (*pravi, naj si jo ogleda ...*)
 nedoločniški polstavki nimajo veznika
 iii. nekateri nedoločniški polstavki imajo lahko le vprašalnico, vendar to, kot bomo videli, potem niso več isti nedoločniški polstavki.
 iv. angleški *to* je včasih analiziran kot vezniška beseda
 v. nekateri angleški nedoločniški polstavki imajo veznik *for*

- nekaj dodatnih razlik

c. Naslonke se v slovenščini nahajajo običajno na drugem mestu v stavku. Če so izvorno iz nedoločniškega polstavka, se dvignejo na drugo mesto v glavnem stavku. Ne dvigajo pa se iz stavkov z izraženo časovno morfologijo.

- (39) Vid je rekel, da **jo** vidi. / *Vid **jo** je rekel, da vidi.
 a. Vid **jo** je hotel videti.
 (40) Vid je mislil, da **si je** ne sme kupiti. / *Vid **si je** je mislil, da ne sme kupiti.
 b. Vid **si jo** je sklenil kupiti sam.

č. rodilnik zanikanja je mogoč ob prisotnosti nikalnice v nadrednem stavku v nedoločniških polstavkih, ne pa v stavkih z izraženo časovno morfologijo.

- (41) Vid ni rekel, da bo kupil **novoletno jelko** / ***novoletne jelke**
 c. Vid ni nameraval kupiti **novoletne jelke**.
 (42) Vid ni mislil, da bo Rudi udaril **Vanjo** / ***Vanje**.
 d. Vid ni mislil udariti **Vanje**.

d. nikalniški izrazi, ki dejansko nimajo pomena zanikanja, se pa pojavljajo le v stavkih z nikalnico (negative concord items), (42). Podobno se nikalno občutljivi

izrazi (Negative polarity items) lahko pojavljajo v nedoločniškem polstavku ob zanikanju glavnega stavka, ne pa v stavku z izraženo časovno morfologijo, (43).

(43) *Črt ni rekel, da bo **nikjer** kupil **nič/ničesar**.

e. Črt ni hotel [**nikjer** kupiti **ničesar**].

(44) *Črt ni mislil, da bo Rudi prišel vse **do jutri**.

f. Vid ni mislil priti vse **do jutri**.

---

e. večkratna vprašanja so možna iz nedoločniških polstavkov, ne pa iz stavkov z izraženo časovno morfologijo.

(45) Kaj je Vid rekel Meti, da je Peter dal komu?

g. *Kaj je komu Vid rekel Meti, da je Peter dal?

(46) Kaj je Vid nameraval dati komu?

(47) Kaj je komu vid nameraval dati?

- Obstaja še nekaj drugih razlik med nedoločniškimi polstavki in stavčnimi dopolnili, ki pa niso tako »čiste«.

▪ delni premik vprašalne zveze je viden z vmesnimi vprašalnicami le na meji med dvema stavkoma z izraženo časovno morfologijo

(48) Kekec je rekel, da mu je Mojca povedala, da ji je Rožle zaupal, da se boji Bedanca.

(49) Koga je rekel Kekec, da mu je Mojca povedala, da ji je Rožle zaupal, da se boji?

(50) Kaj je rekel Kekec, kaj mu je Mojca povedala, kaj ji je Rožle zaupal, koga se boji?

b. Kaj je Kekec prepričal Mojco (*kaj) povedati mu, kaj ji je zaupal Rožle, koga da se boji?

▪ Kakor že omenjeno se povedkovi prilastki ujemajo z nanosnikom v spolu sklonu in številu znotraj istega stavka, v katerem se nahajajo. Ko uporabimo povedkov prilastek v nedoločniškem polstavku, kjer se povedkov prilastek nanaša na osebek nedoločniškega polstavka, se v primeru stavkov predmetnega nadzora pojavi zanimiv problem, zdi se, da v primeru (50), ujemanje ni možno ne v imenovalniku, ne v dajalniku. Kakorkoli skušamo skonstruirati stavek z ujemanjem, se vedno zaplete. Edini možen stavek se zdi stavek (54). Tam se povedkov prilastek istočasno ujema tako z osebkom podrednega stavka kot s predmetom nadrednega. Seveda ni pri stavkih s časovno morfologijo nikakršnih primerljivih zahtev glede dvojnega ujemanja.

(51) a. ^{??}Kekec je svetoval Mojci [obleči steznik še trezna].

b. *Kekec je svetoval Mojci [obleči steznik še trezni].

(52) *Kekec je prepričal Mojco [obleči steznik še trezno].

(53) *Mojca je prepričala Kekca obleči steznik še treznega.

(54) Janez je prepričal Meto ostati pri njemu *pijano /??pijana

(55) Janez je prepričal obe puncici ostati pri njemu pijani.

- razlika med nedoločniškimi polstavki in stavki z izraženo časovno morfologijo je očitno strukturna. Nedoločniški polstavki dopuščajo preko stavčne meje precej več operacij kot določniški stavki.

- Določniški stavki (=stavki z izraženo časovno morfologijo) imajo nad seboj vezniško zvezo – CP (complementizer phrase), nedoločniški polstavki nimajo ne veznika, ne vezniške zveze.

- Ko imamo med glavnim in podrednim stavkom vprašalnico, veznika ni (ali pa vsaj ni

nujen). Prisotnost vprašalnice je torej povezana z odsotnostjo veznika, iz česar sledi, da sta oba elementa verjetno v skupni stavčni projekciji. Ni prav jasno ali je veznik tam res mogoč ali ne. Recimo, da to ta trenutek niti ni tako pomembno, pomembno je predvsem, da veznik, ki ga sicer nikoli ne moremo izpustiti, lahko izpustimo ob prisotnosti vprašalnega zaimka.

(56) *Kekec je povedal, kam (da) je odšel.*

(57) *Vprašal je Rožleta, kam (da) gre.*

- vprašalnice in vezniške zveze torej očitno uporabljajo eno in isto zgradbeno projekcijo – vezniško zvezo. Imenovali jo bomo CP (=Complementizer Phrase). To je zveza, ki se nahaja na vrhu vsakega (polnorazvitega) stavka.

- Sedaj lahko pogledamo še zakaj stavki tipa (57) niso nedoločniški polstavki.

(58) *Peter ni vedel, kaj storiti.*

Dejali smo, da za nedoločniške polstavke veljajo spodaj naštetе stvari:

a. Naslonke lahko splezajo iz običajnih nedoločniških polstavkov – (38) in (39). Ne pa iz nedoločniških polstavkov z vprašalnico, (58).

(59) *Vid se je spraševal, komu **jo** predstaviti.*

Vid se **jo je spraševal, komu predstaviti.*

Obstajajo sicer tudi primeri skorja sprejemljivih dvigov naslonk iz nedoločniških polstavkov z vprašalnico, recimo *Vid je ni vedel, kam postaviti*. Vendar bomo take primere zaenkrat pustili ob strani.

---

a. Zaniman glavni stavek zahteva roditeljski na direktnem predmetu v nedoločniških polstavkih, (40) in (41). Znotraj nedoločniškega polstavka z vprašalnico pa roditeljski v takem primeru ni možen.

(60) *Vid ni vedel, kje kupiti **novoletno jelko** /***novoletne jelke**.*

---

a. Zaniman glavni stavek zahteva nikalniške izraze v nedoločniških polstavkih, (46) in (47).

(61) **Črt ni vedel, kje kupiti **ničesar**.*

(62) **Vid ni vedel, kaj kupiti **vse do jutri** v trgovini.*

– Nedoločniški polstavki z vprašalnico se torej obnašajo enako kot določniški stavki (SČM). Ker imajo ti stavki tako ali tako že vprašalnico, je predpostavljjanje obstoja vezniške zveze nad njimi povsem naravno, obenem pa nam tudi razloži, zakaj se obnašajo kot določniški stavki.

- Da so vprašalnice res v vezniški zvezi oziroma da vplivajo na lastnosti vezniške zveze se vidi tudi po naslednjih stavkih.

o Določeni glagoli zahtevajo vprašanja za svoja dopolnila. To so tipično glagoli spraševanja, glagoli, ki že s svojim pomenom nakažejo, da je njihovo dopolnilo vprašalni stavek.

o Seveda imajo podobno zahtevo tudi primerljivi samostalniki, recimo *vprašanje*

(63) *Kekec se je spraševal, kam je Pehta skrila kapljice.*

(64) *Kekec se je spraševal, če je Pehta res tako sposobna.*

(65) **Kekec ga je spraševal, da bi Rožle prišel kasneje.*

(66) *Postavil ji je vprašanje, kje se potika Kekec.*

(67) *Postavil ji je vprašanje, ali ve, kje se potika Kekec.*

(68) *Postavil ji je vprašanje, da je prišla na obisk Pehta.

○ Določeni glagoli zahtevajo trdilna dopolnila. To so tipično glagoli zatrjevanja. Seveda velja enako za primerljive samostalnike.

(69) *Kekec je trdil, da so Kosobrina ugrabili.*

(70) **Kekec je trdil, kje so Kosobrina ugrabili.*

(71) **Kekec je trdil, če so Kosobrina ugrabili.*

(72) *Kekec je bil prepričan, da/*kje/*če so Kosobrina ugrabili.*

(73) *Kekčeva trditev, da so Kosobrina ugrabili, je presenetila skoraj vse.*

(74) **Kekčeva trditev, kje so Kosobrina ugrabili, je bila šokantna.*

(75) **Kekčevo trditev, če so Kosobrina ugrabili, so slišali vsi.*

○ So tudi glagoli in samostalniki, ki nimajo nikakršne zahteve glede svojega dopolnila.

(76) *Kekec ni vedel, da so Kosobrina ugrabili.*

(77) *Kekec ni vedel, kje so Kosobrina ugrabili.*

(78) *Kekec ni vedel, če so Kosobrina ugrabili.*

(79) *Kekec ni bil prepričan, če/kje/da so Kosobrina ugrabili.*

(80) *Kekčeva povest, da so Kosobrina ugrabili.*

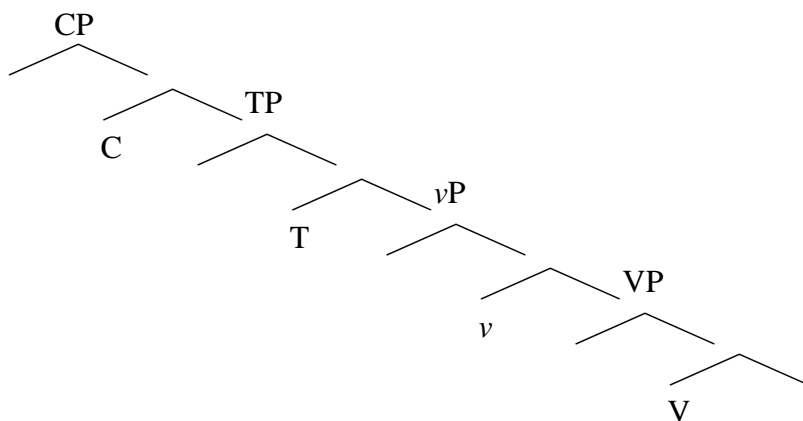
(81) *Kekčeva povest, kje so Kosobrina ugrabili.*

Očitno je prisotnost vprašalnice oz. vprašalnega veznika odločilna za predstavitev celotnega stavka, torej sta oba elementa v neki vmesni poziciji med glavnim in vmesnim stavkom.

- predpostavljamo, da je pozicija v kateri se nahajajo vprašalnice v odvisnih stavkih, enaka poziciji, v katero se vprašalnice premaknejo v običajnih stavkih.

- Vprašalnice se vedno postavljajo na začetek stavka/povedi. Dejali bomo, da ima vsaka poved prav na vrhu vseh besednih zvez še vezniško zvezo CP.

- Niz glavnih stavčnih prijemcev je tako CP > TP > vP > VP. Ta niz se v odvisnih stavkih ponovi.

- Razlika med stavki s časovno morfologijo in nedoločniškimi polstavki

❖ določniški stavki imajo vezniško zvezo, ki zahteva izražen veznik ali *k*-besedo

❖ nedoločniški polstavki nimajo vezniške zveze

▪ s tem lahko pojasnimo odsotnost veznika pri nedoločniških polstavkih. Ker ni vezniške zveze ni skladijskega mesta, kamor bi veznik šel.

▪ pojasnimo lahko zakaj se med nadrednim stavkom in nedoločniškim polstavkom ne more pojaviti vprašalnica *kaj*, ki nastopa v primeru (49) na vseh stavčnih mejah.

▪ Če privzamemo, da se naslonke vedno ustavijo v vezniški zvezi (kar ni posebej težko pokazati, prim. Golden in Milojević Sheppard 2000), potem lahko razložimo, zakaj naslonke lahko priplezajo iz nedoločniških polstavkov. Nedoločniški polstavki pač nimajo vezniške

zveze, kar pomeni, da naslonk nič ne zaustavi.

- Ker ima vezniška zveza eno samo mesto za vprašalnice, lahko pojasnimo tudi, zakaj sme iz stavkov z izraženo časovno morfologijo na začetek povedi priti le en vprašalni zaimsek/vprašalnica, medtem ko smejo iz nedoločniških polstavkov na začetek povedi priti vse vprašalnice.
- Vezniška zveze je tudi očitna pregrada za širjenje vpliva zanikanja na spodnji stavke.

Prislovnodoločilni odvisniki

Podredni stavki so tudi prislovno določilni odvisniki. Zdi se enakovredni predložnim prislovnim določilom, saj jih lahko imamo za vse različne pomene /rabe.

(82)	<i>Kupil je božično drevo, preden je pogledal koliko stane.</i>	Čas
(83)	<i>Ko je kupil drevo, je opazil, da sploh ni poceni.</i>	Čas
(84)	<i>Drevesce je šel kupit, kamor ga je poslala žena po pralni prašek.</i>	Kraj
(85)	<i>Kjer je rob parkirišča, je včeraj stal prodajalec jelk.</i>	Kraj
(86)	<i>Odpeljal se je, kamor ga je privedla nezavedna želja po ...</i>	Kraj
(87)	<i>Jelka je bila vsa povešena, kakor da ni še nikoli videla vode.</i>	Način
(88)	<i>Jelka bo postavljena in okrašena, če jo bo kdo kupil.</i>	Pogoj
(89)	<i>Peter je kupil najdražje drevesce, da bi naredil vtis na prodajalko.</i>	
	Razlog	
(90)	<i>Ker se nikakor ni mogel odločiti, je zaprepaden odšel iz trgovine.</i>	
	Razlog	

Načeloma prislovni odvisniki niso enakovredni drugim prislovnim določilom, recimo predložni zvezi, saj se z njimi ne dajo enostavno kombinirati v vezniški zvezi, vsaj ne v vseh primerih. Možnost kombiniranja z veznikom 'in' smo imeli za dokaz besednozvezne istovrednosti prislovov in predložnih zvez. Vseeno se lahko najde nekaj primerov, kjer se zdi takšna kombinacija v vezniški zvezi mogoča.

- (91) **Hladilnik lahko kupiš v vsakem Merkurju in kjer jih oglašujejo.*
  - a. **Hladilnik lahko kupiš, kjer jih oglašujejo in v vsakem Merkurju.*
- (92) *Smrekico podira, ko začnejo iz nje padati iglice oziroma/ali pa najkasneje en teden po svetih treh kraljih.*
  - b. *Smrekico podira najkasneje en teden po svetih treh kraljih oziroma ko začnejo iz nje padati iglice.*
- (93) *Rad je zahajal v temne predele parka in pa kamor ne gre dosti ljudi.*
- (94) *Rad je zahajal kamor ne gre dosti ljudi in pa v domači park.*

Povsem možno je kombiniranje med prislovnodoločilnim PP in stavkom, ki je dopolnilo kakemu prislovu oz. predložni zvezi. Podobno smo opazili, da se določniški stavek lahko kombinira s samostalniško besedno zvezo le če se sam nahaja znotraj samostalniške zveze (tako da dejansko veznik povezuje dve samostalniški zvezi).

- (95) *Kekec rad poje na našem pašniku in *(povsod tam,) kjer ne vidi vasi.*
- (96) *Peter skače kot nor pred šefovo pisarno in na kraju, kjer ga je šef ozmerjal.*

Ko smo ugotavljali besednozvezno enakovrednost prislovov in predložnih zvez, smo dejali, da so tudi prislovna določila brez predložne zveze dejansko predložne zveze z neizraženim predlogom. Če bi isto logiko uporabili tudi pri primerih tipa (91) bi lahko trdili, da so predložne zveze (PP) enakovredne stavkom ... ali da imamo PP znotraj nekega neizraženega stavka (torej znotraj CP-ja) ali da imamo nad stavkom še predložno zvezo. To

debato bomo zaenkrat pustili ob strani. Kasneje bomo videli, da imamo nekaj osnove za takšne trditve, saj so prislovno določilni odvisniki dejansko prostooziralni stavki in kot takšni torej niso samo enostavno stavki ampak so del neke nominalne ali predložne besedne zveze s praznim oziroma neizraženim jedrom.

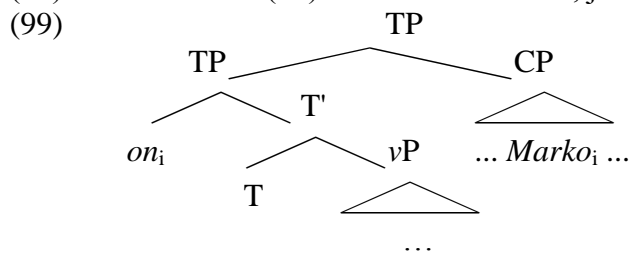
Vezniki prislovnodoločilnih odvisnikov so *k*-besede: *kjer, kamor, ko, kadar, od koder, kakor ...* zato lahko sklepamo, da se nahajajo znotraj vezniške zveze, tako kot druge *k*-besede (o tem več tudi v naslednjem poglavju, kjer bo govora tudi o nekaj posledicah te predpostavke). Vsi tej vezniki torej dejansko sploh niso vezniki, temveč zaimki in kot drugo imajo vsi morfem *-r*, kar jih dela za veznike/zaimke oziralnih stavkov (tudi o tem več kasneje), iz česar bi lahko sledilo, da so vsi prislovnodoločilni odvisniki dejansko prostooziralni stavki.

Ker prislovna določila niso glagolska dopolnila (kakor smo zaključili že zgoraj), temveč prilepki, moramo znotraj stavka najti primerno mesto, kamor se prilepijo. Lahko si pomagamo z navezovalnimi testi in pogledamo, iz katere stavčne pozicije zaimek še lahko sestavniško poveljuje v notranjost prislovnodoločilnega odvisnika.

(97) **On_i je videl Petra, ko je Marko_i vstopil v sobo.*

(98) *Peter ga_i je videl, ko je Marko_i vstopil v sobo.*

Sodeč po primerih (94) in (95), se zdi, da mora biti prislovnodoločilni odvisnik prilepljen pod TP, saj osebek očitno lahko s-poveljuje v notranjost odvisnika, medtem ko v primeru, da bi pravilna zgradba bila (96), to ne bi bilo mogoče. Zgradba (96) namreč predvideva, da bi moral biti primer (94) slovničen. Ker (94) ni slovničen stavek, je očitno zgradba (96) napačna.

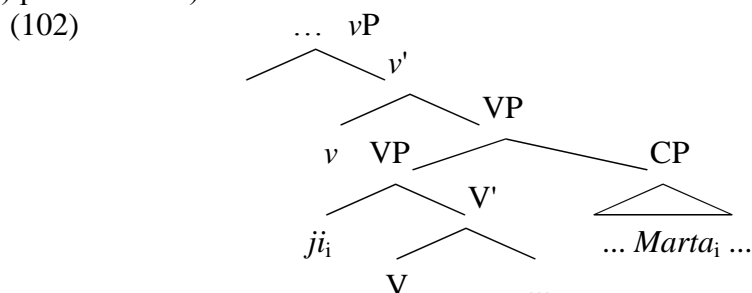

Prislovnodoločilni odvisniki (vsaj časovni odvisniki) so očitno v zgradbo prilepljeni nižje. S primeroma (97) in (98) bi lahko določili, kako visoko je prilepljen časovni odvisnik. Primera bi načeloma lahko odločila, ali odvisnik prilepljen na glagolsko zvezo VP ali vmesno projekcijo glagolske zveze V'. Glede primera (97) ni pravega strinjanja, saj se nekaterim zdi nesprejemljiv, meni pa se zdi možen. (98) se zdi, sprejemljiv večini (če že ne vsem).

(100) ?/**Peter ji_i je povedal zgodbico, ko je Marta_i brala časopis.*

(101) *Peter mu jo_i je pokazal, ko je Marta_i vstopila.*

Ob predpostavki, da je (97) slovničen stavek, lahko predpostavimo, da so prislovnodoločilni odvisniki prilepljeni na glagolsko zvezo, kakor je prikazano v drevesu (99). (Za vajo nariši, kam je prilepljen prislovno določilni odvisnik, ob predpostavki, da je primer (97) neslovničen, primer (98) pa slovničen.)

Dejansko je vprašanje položaja prislovnodoločilnih odvisnikov precej bolj kompleksno, saj postanejo primeri, o katerih govorimo, sprejemljivi, če odvisni stavek premaknemo na začetek povedi. Primer (100) je tako precej bolj sprejemljiv od primera (94). Po drugi strani je sprejemljivost takega stavka očitna, saj odvisnik na začetku povedi ne more biti prilepljen nikamor drugam, kot na TP, kar pomeni, da bo nujno višje od položaja osebka.

(103) ^{??}*Ko je Marko_i vstopil, je on_i hitro opazil Petra.*

(104) *Ko je Marko_i vstopil, je hitro opazil Petra.*

